

Ο ΕΦΗΒΟΣ ΦΡΟΪΝΤ

Φάροι και φαρίσκοι / 10

«La publication de cet ouvrage a été soutenue par l'Institut français de Grèce (Ambassade de France en Grèce) / Η έκδοση αυτού του βιβλίου επιδοτήθηκε από το Γαλλικό Ινστιτούτο Ελλάδος (Γαλλική Πρεσβεία στην Ελλάδα)».

Collection

FLORIAN HOUSSIER

Ο έφηβος Φρόντ

Freud adolescent

© Éditions CampagnePremière, 2018

Société de Psychanalyse Freudienne-Campagne Première

© για την ελληνική γλώσσα 2019, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Επιμέλεια: Γαβριέλλα Σωτηροπούλου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα

Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκτύπωση: Ψιμίθι ΕΠΕ

Βιβλιοδεσία: Νίκος Καρακώστας

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-118-9

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, κалώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κωρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

FLORIAN HOUSSIER

Ο ΕΦΗΒΟΣ ΦΡΟΪΝΤ

Μετάφραση:
ΝΑΥΣΙΚΑ ΤΣΙΠΑ

 ποταμός

ΑΘΗΝΑ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

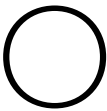
Σημείωμα της μεταφράστριας	9
Προοίμιο	15
Κεφάλαιο 1: Παιδικά ίχνη και πρώτες συνδέσεις	55
Κεφάλαιο 2: Η ζωνηρή εφηβεία	97
Κεφάλαιο 3: Τα κορίτσια, ή η ύποπτη ετερότητα	151
Κεφάλαιο 4: Eduard, ή η φίλια και τα πάθη της	215
Ouverture	273
Επίλογος του Philippe Gutton	283
Ευχαριστίες	301
Ευρετήριο κυρίων ονομάτων	303

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑΣ

«L'intime est implicite. Si nous cherchons à l'expliquer, (...) à l'analyser, nous risquons de procéder à sa destruction (...) Nous avons du mal à dire ce qui est intime parce que c'est une sorte de plaisir proprioceptif calme et silencieux qui se remarque à peine. Ce qui convient à cette expérience ce ne sont pas les mots, mais le geste, le regard, le sourire et plus encore le silence».

«Το προσωπικό είναι άρρητο. Αν ψάξουμε να το εξηγήσουμε, (...) να το αναλύσουμε, ελλοχεύει ο κίνδυνος της καταστροφής του (...). Δυσκολευόμαστε να αποδώσουμε τη σημασία του επειδή πρόκειται για ένα είδος ιδιοδεκτικής ευχαρίστησης ήρεμης και αθόρυβης που μετά βίας μπορούμε να παρατηρήσουμε. Αυτό που ταιριάζει σε αυτή την εμπειρία δεν αφορά τις λέξεις, αλλά την κίνηση, το βλέμμα, το χαμόγελο κι ακόμα περισσότερο τη σιωπή».

F. LAPLANTINE, «Penser le sensible».

Florian Houssier στο βιβλίο του *Ο έφηβος Φρόντ*, ανοίγει μια νέα διάσταση στη μεθοδολογία της ψυχαναλυτικής σκέψης, καθώς μελετά σε βάθος τα βιώματα ενός εφήβου με ανησυχίες που επαφίονται σε μια σύγχρονη προβληματική, κι αυτός ο έφηβος δεν είναι άλλος από τον ίδιο τον Sigmund Freud. Αυτή η μεθοδολογία βρίσκεται σ' ένα σταυροδρόμι όπου συναντάται η κλινική σκέψη με τον ελεύθερο συνειρμό, την ιστορική μελέτη και την κριτική παρατήρηση πληθώρας βιο-

γραφικών στοιχείων. Εκείνο που δίνει μια καινούρια προοπτική στην προσέγγιση της εφηβείας του Sigmund Freud αφορά τη δυνατότητα που μας προσφέρεται να δούμε από κοντά τα ενδόμυχα στοιχεία των ψυχικών βιωμάτων του κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου της ζωής του, που έως τώρα έχει ατελώς διερευνηθεί. Μέσα από αυτή, ο Sigmund Freud («εξανθρωπίζεται») επιτρέποντας έτσι αφενός την ενεργοποίηση κινήσεων ταύτισης του αναγνώστη απέναντί του κι αφετέρου το να διασχίσουμε μια πορεία νοηματοδότησης της ψυχαναλυτικής θεωρίας μέσα από τα βιώματα του δημιουργού της και ειδικότερα μέσω της επεξεργασίας των όσων διακυβεύονται σε πρώτο πλάνο κατά τη διεργασία της εφηβικής προβληματικής. Εξάλλου, όπως παραθέτει και ο Florian Houssier, κατά τον J-B. Pontalis, οι ψυχαναλυτές είναι θέλοντας και μη «υποταγμένοι σε ό,τι προκύπτει από την ιστορία αλλά ταυτοχρόνως και σε ό,τι προκύπτει από τις οικογενειακές τους ιστορίες». Δημιουργείται επομένως ένα πλέγμα ανάμεσα στο προσωπικό, το ενδόμυχο, που κινητοποιεί, το κοινωνικό, στο οποίο αντανακλάται και από το οποίο τροφοδοτείται, και το ιστορικό, στο οποίο εγγράφεται η πορεία και το αφήγημα κάθε υποκειμένου. Αυτό είναι που υποστηρίζει και ο Florian Houssier στοχεύοντας στη μείωση μιας στεγνής εξιδανίκευσης ώστε να αποδοθεί η εικόνα ενός έφηβου Freud που μάχεται στον κυκεώνα των συγκρούσεων, των επιθυμιών και των αλλεπάλληλων αλλαγών που χαρακτηρίζουν αυτή την περίοδο της ζωής, χωρίς να απομακρύνεται από την πραγματικότητα, αλλά δίνοντάς μας το δικαίωμα να έχουμε αμφιθυμικά συναισθήματα απέναντι στον Sigmund Freud, δημιουργώντας έναν επαρκώς κατάλληλο χώρο για προσωπικές ερμηνείες και συνδέσεις ορμώμενοι από όσα έχει ζήσει. Είναι σημαντικό, αν όχι απαραίτητο, σύμφωνα με τον συγγραφέα, η ψυχαναλυτική σκέψη –το ενδιαφέρον της οποίας αγγίζει και το πεδίο της ιστορικής έρευνας–, έχοντας ως δεδομένο ότι το υποκείμενο εγγράφεται σε μια διαγενεαλογική ιστορία ενόσω ταυτοχρόνως γράφει τη δική του,

να διακατέχεται από αυτές τις θέσεις, ειδάλλως ελλοχεύει ο κίνδυνος της διχοτόμησης ή μιας μορφής μάθησης που δεν ταιριάζει στο πλαίσιο αυτής της επιστήμης: η σχολική, εκείνη ενός ψευδούς εαυτού υποταγμένη στη στείρα γνώση και στην απαρίθμηση βιβλιογραφικών παραπομπών. Αντίθετα, η ψυχαναλυτική θεωρία, αν ακολουθήσουμε τη σκέψη του D.W. Winnicott, δημιουργεί ένα επαρκώς καλό περιβάλλον που μας επιτρέπει να παίζουμε, δηλαδή να δημιουργήσουμε παρατηρώντας και κατασκευάζοντας ό,τι ορίζει τον προσωπικό ψυχικό χώρο.

Σημαντικό μέρος των πολέμων της ψυχαναλυτικής θεωρίας και τεχνικής στηρίζονται στην απουσία σύγχρονων θέσεων εκ μέρους των εκπροσώπων της, ή, για να το πούμε διαφορετικά, στην απουσία ύπαρξης ενός παράλληλου βηματισμού με τον παλμό της κοινωνίας και των όσων προστάζει η εκάστοτε χρονική στιγμή και συνθήκη. Η πρωτοτυπία της συμβολής του Florian Houssier έγκειται στην επαναφορά της πιο σκοτεινής περιόδου του Freud στη σημερινή σκέψη, για μια δεύτερη ενδεδειγμένη ανάγνωσή της. Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια «εκ των υστέρων» μελέτη των βιωμάτων που συνετέλεσαν σε μεγάλο βαθμό στη σύλληψη και στη διατύπωση των βασικών του τοποθετήσεων, θεωρώντας ότι η εξερεύνηση της ψυχανάλυσης μέσα στην ιστορία της είναι «ένας από τους τρόπους να προαγάγουμε τη θεωρία και να της δώσουμε μια δυναμική ενεργητικότητα ώστε να αποφύγουμε τη μόνωσή της». Αναφερόμενοι συνοπτικά σε κάποιες από τις βασικές θεματικές αυτής της περιόδου, ο Florian Houssier αναλύει τους μηχανισμούς άμυνας του ασκητισμού, της διανοητικοποίησης και της απώθησης των σεξουαλικών διαθέσεων, καθιστώντας έτσι τον Sigmund Freud ευάλωτο σε ό,τι αφορά τη διαχείριση της σεξουαλικής ενορμητικότητας και τη σχέση του με το άλλο φύλο. Πώς αλλιώς, επομένως, παρά ως μια μαύρη ήπειρος, θα μπορούσε να αναπαρασταθεί η γυναικεία σεξουαλικότητα για να οριστεί ο αινιγματικός της χαρακτήρας από έναν

Sigmund Freud που μετουσιώνει διαρκώς τις προσωπικές του ανησυχίες σε γνώση κι επιστημονικές ανακαλύψεις και που χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο του «μαύρου διαβόλου» για την κόρη του Anna;

Ο παράλληλος βηματισμός που ακολουθεί ο Florian Houssier με τα σύγχρονα δεδομένα της ψυχαναλυτικής σκέψης, σε ό,τι αφορά την εφηβική προβληματική, είναι ο εξής κι είναι αυτός που καθιστά τον Sigmund Freud έναν νεαρό έφηβο της εποχής μας: η προσέγγισή του άπτεται της θέσης σύμφωνα με την οποία η εφηβεία έγκειται σε μια δυναμική ψυχική διεργασία μη περιοριζόμενη στο ηλικιακό φάσμα που έως τώρα ήταν προδιαγεγραμμένο ως τη στιγμή της ενηλικίωσης και όντας διακριτή από τη βιολογική διάσταση της ήβης, που σαφώς επηρεάζει με συνεχή και συστηματικό τρόπο τη μορφοποίηση της αναπααραστατικής λειτουργίας και της λειτουργίας της συμβολοποίησης, έχοντας ως στόχο τη διαδικασία της υποκειμενοποίησης. Σ' αυτό το πλαίσιο είναι που δίνεται και έμφαση στη μελέτη της αλληλογραφίας που διατηρεί με τον Eduard Silberstein (1856-1925), η οποία αποτελεί κεντρικό στοιχείο για την κατανόηση της εφηβείας του Sigmund Freud, καθότι χρονικά τοποθετείται κατά τη διάρκεια της εφηβείας και είναι μια πηγή που ανακαλύφθηκε πρόσφατα και η οποία ως τώρα δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής και ολοκληρωμένης μελέτης. Σε ό,τι αφορά επομένως αυτή την τόσο καίριας σημασίας για τον Sigmund Freud σχέση, εξετάζεται η πλευρά μιας φευγαλέας μετουσιωμένης ομοφυλοφιλίας, ιδιωμένη ως μια ψυχική αναγκαιότητα της εφηβείας που λειτουργεί συνδυετικά και που συμβάλλει στην ανάπτυξη του αισθήματος της ταυτότητας.

Πέρα από αυτή την πηγή, η εφηβεία του Sigmund Freud μελετάται μέσω πολλών από τα έργα του, όπως είναι η *Ερμηρεία των ονείρων*. Κεντρικό σημείο του συγκεκριμένου έργου —όπως και του μεγαλύτερου μέρους των εργασιών του— είναι ο χαρακτήρας

της αυτο-ανάλυσης που οδήγησε στη γένεση της ψυχανάλυσης, η οποία είναι άρρηκτα δεμένη με τα βιώματα του Sigmund Freud, καθώς μοιράζονται κάποιες ένηβες φαντασιώσεις, όπως είναι εκείνες της αυτο-γέννησης και της δημιουργίας ενός προσωπικού θρύλου. Όπως τονίζει στον επίλογό του ο Ph. Gutton, το πρωτότυπο πεδίο της έρευνας του Florian Houssier υποδεικνύει ότι σημαντικά έργα της φροϊδικής σκέψης φέρουν ζωντανή ίχνη της εφηβείας του Sigmund Freud, ο οποίος έχει την ικανότητα μετάθεσης του βιώματός του προς μια θεωρητική έκθεση. Η εφηβεία, που την αρνείται στη δυσκολία της, κατάφερε να αποτελέσει μια προνομιούχο πηγή της μεταψυχολογίας και των τεχνικών πορισμάτων του.

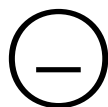
Ας ταξιδέψουμε επομένως στη χώρα του Freud, όπως προτείνεται από τον συγγραφέα του βιβλίου, ώστε να ανακαλύψουμε τις κρυμμένες πλευρές της. Ας μελετήσουμε πτυχές του έργου του εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας όχι πλέον αποκλειστικά και μόνο στην κατανόηση των διατυπώσεών του σε επίπεδο θεωρίας, αλλά στην ανίχνευση εκείνων των ιδιωτικών στιγμών που μιλούν μέσω του έργου του. Σε μια εποχή σαν τη σημερινή, κατά την οποία τα όρια είναι ρευστά και οι έφηβοι βρίσκονται αντιμέτωποι με μια κοινωνία που προσφέρει τα πάντα αλλά και τίποτα, είναι σημαντικό να μελετήσουμε και αυτή την εφηβεία, εκείνη που φαινομενικά είναι αθόρυβη και ήρεμη, αλλά που σε ψυχικό επίπεδο είναι φορέας απογοητεύσεων, θλίψης και τραυματικών καταστάσεων που δεν τυγχάνουν επαρκούς επεξεργασίας, ερευνώντας αυτή την περίοδο της ζωής του Sigmund Freud, που συνετέλεσε στην ανακάλυψη αυτού του τόσο θεμελιώδους λίθου στον τομέα των ανθρωπιστικών σπουδών, της ψυχαναλυτικής σκέψης και τεχνικής.

ΝΑΥΣΙΚΑ ΤΣΙΠΑ

Ψυχολόγος

Δρ Κλινικής Ψυχολογίας, Université Paris Nord-Sorbonne Cité

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

α στηριχθούμε σ' ένα απόσπασμα του Freud για να ξεκινήσουμε – κι έτσι θα γίνει σε πολλά σημεία αυτού του βιβλίου· ο τελευταίος, επανερχόμενος στο ίδιο του το έργο, γράφει: «Δύο είναι οι βασικές θεματικές αυτού του βιβλίου: εκείνη της δικής μου διαδρομής κι εκείνη της ιστορίας της ψυχανάλυσης. Και οι δύο συνδέονται πολύ στενά»¹. Θα ακολουθήσουμε την εξής πορεία: θα ξεκινήσουμε με αφετηρία τη βιογραφία ώστε, εδώ κι εκεί, να υποδείξουμε ό,τι αντανακλάται από την εφηβεία του στις μετέπειτα θεωρητικές του τοποθετήσεις, πράγμα που και ο ίδιος ο Freud έκανε αρκετά συστηματικά μέσα από αποσπάσματα της βιογραφίας του τα οποία υποστηρίζουν ό,τι είχε ανακαλύψει και επιβεβαιώσει μέσα από τις θεωρητικές του υποθέσεις. Θεωρούμε λοιπόν μαζί με τον J.-B. Pontalis ότι οι ψυχαναλυτές είναι «θέλοντας και μη, υποταγμένοι σε ό,τι προκύπτει από την ιστορία αλλά ταυτοχρόνως και σε ό,τι προκύπτει από τις οικογενειακές τους ιστορίες»².

1. Sigmund Freud, «Post-scriptum», στο *Sigmund Freud présenté par lui-même* (1925), Παρίσι, Gallimard, 184, σ. 121.

2. J.-B. Pontalis, «Introduction», στο *Les Premiers Psychanalystes. Minutes de la société psychanalytique de Vienne*, Παρίσι, Gallimard, 1976, σ. 4.

Η ψυχανάλυση της εφηβείας στη Γαλλία

Η ψυχανάλυση της εφηβείας στη Γαλλία χαρακτηρίζεται σήμερα από έναν πλούτο που κατά πάσα πιθανότητα δεν συναντάται αλλού στον κόσμο. Αυτό το βιβλίο ξεκινά από τα επίκαιρα στοιχεία για να τονίσει την προέλευση των ιδεών και τη σύνδεση του Freud με τους σύγχρονους συγγραφείς. Είχαμε ήδη την ευκαιρία να εξετάσουμε τη σχέση ανάμεσα στον Freud και την Anna Freud, μελετώντας σε βιογραφικό και θεωρητικό επίπεδο³ ό,τι αφορούσε τη συνδιαλλαγή ανάμεσα στον πατέρα και την κόρη. Θα προσθέταμε σε αυτή τη «θεωρητική αμοιβαιότητα» δύο γενεών την εξαίρεση που αναπαρίσταται από τον D.W. Winnicott και την εγγύτητα που έχει η σκέψη του με εκείνη της A. Freud ως προς το θέμα της εφηβείας⁴. Οι προεκτάσεις της σκέψης του D.W. Winnicott, όπως το δείχνουν οι εξαιρετικές εργασίες του R. Roussillon, έχουν σχέση γενικά με αυτή την αρχική σύνδεση, και ως προς αυτό θα διατηρήσουμε ξεχωριστές τις ιδέες της A. Freud από εκείνες του πατέρα της.

Να προσθέσουμε ότι η έκρηξη της ψυχανάλυσης της εφηβείας στη Γαλλία τοποθετείται χρονικά στις αρχές του 1980. Στα βήματα των Pierre Mâle και Évelyne Kestemberg, που θεωρούνται οι πρόδρομοι αυτής, μια νέα γενιά ψυχαναλυτών θα παρέμβει ξαφνικά σε μια εδραιωμένη ομάδα σκέψης συμβάλλοντας σ' αυτήν με τον δικό της τρόπο. Μεταξύ αυτών,

3. Florian Houssier, «S. Freud et son Antigone: adolescence et liens de mutualité théoriques», στο *Topique*, n. 115, 2011.

4. Florian Houssier, Xanthie Vlachopoulou, «Winnicott entre dedans et dehors. Extraits de correspondance», στο *Adolescence*, n. 33-4, 2015.

παραθέτουμε την ουσιαστική συμβολή του Philippe Gutton⁵, που δημιούργησε το 1983 το πρώτο και μοναδικό επιστημονικό περιοδικό ψυχαναλυτικού προσανατολισμού πάνω σε αυτή τη θεματική, το οποίο προκάλεσε αναστάτωση, καθώς η εφηβεία ήρθε να διαταράξει την οργανωμένη σειρά του ζευγαριού, που αποτελείται από την ψυχική ζωή της παιδικής ηλικίας και την ψυχοπαθολογία της ενήλικης ζωής. Στο ίδιο κίνημα, δύο χρόνια μετά τη δημιουργία του περιοδικού *Adolescence*, ανήκει η ίδρυση από τον Gutton της πρώτης ομάδας πανεπιστημιακής έρευνας πάνω στο θέμα αυτό, της Μονάδας Ερευνών πάνω στην εφηβεία (URA). Στο πλαίσιο της URA, στο Πανεπιστήμιο Paris-Diderot, γεννήθηκε το 1995 η ιδέα του Διεθνούς Κολεγίου της Εφηβείας (CILA) υπό τη διεύθυνση της Annie Birraux, επίσης ψυχαναλύτριας και καθηγήτριας στο Πανεπιστήμιο. Αυτή η ουσιαστική ώθηση—ένα περιοδικό και ένα εργαστήριο πανεπιστημιακού επιπέδου που κινητοποιούν ένα μεγάλο αριθμό διατριβών με θέμα την εφηβεία— συνοδεύτηκε επίσης από το ενδιαφέρον των ψυχαναλυτών της λακκανικής σχολής, με αφετηρία τις εργασίες του Jean-Jacques Rassial. Η δυναμική αυτή συνέβαλε στη δόμηση ενός γαλλικού κινήματος εξαιρετικά συμπυκνωμένου, το οποίο, εδώ και τριάντα χρόνια, δεν έδειξε παρά μόνο λίγα σημάδια μειωμένης παραγωγής, όπως φαίνεται από τις δημοσιεύσεις που ακόμη λαμβάνουν χώρα πάνω στο θέμα αυτό ή από τη σημασία που δίνεται έκτοτε σε αυτή τη θεματική από κάποιες ψυχαναλυτικές εταιρείες.

5. Philippe Gutton, «Une création à l'Université: l'unité de recherches Adolescence», στο *Recherches en psychanalyse*, n. 1, 2004.

Αυτές οι προκαταρκτικές σκέψεις, χωρίς φυσικά να εξαντλούν το θέμα, αναδεικνύουν τη συνολική αίσθηση, αν και ενέχει ο κίνδυνος αυτή να είναι πολιτισμικά προσανατολισμένη. Από τη δική μας πλευρά, βασίζεται στη συμμετοχή σε πολλά συνέδρια του εξωτερικού, ιδιαίτερα σε εκείνα που οργανώθηκαν υπό την αιγίδα της CILA και που σταδιακά ενέτειναν αυτή την υπόθεση. Μένει να δείξουμε την αυθεντικότητα αυτής της ιδέας και να κατανοήσουμε, αν τελικά ήταν έτσι τα πράγματα, τον λόγο για τον οποίο η Γαλλία βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο ως προς αυτό το θέμα. Ίσως αυτό να έχει σχέση και με τη διατήρηση της ψυχανάλυσης στη Γαλλία, παρά τις επιθέσεις τις οποίες δέχτηκε, όπως και με το πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο που ευνοεί αυτή τη διερεύνηση. Όμως στη σημερινή εποχή κανείς στη Γαλλία δεν ασχολήθηκε με τη γεφύρωση του χάσματος, πέρα από τη θεωρητική και κλινική σύνδεση, διερευνώντας αυτό που είναι γνωστό μέχρι σήμερα ως ο φτωχός συγγενής των πολυάριθμων βιογραφιών που αφιερώθηκαν στον Freud, κι αυτό όχι χωρίς να αναφέρουμε την όμορφη εικόνα από το γνωστό παραμύθι που χρησιμοποιήθηκε από την Anna Freud το 1958, σχετικά με την εφηβεία, την οποία ονόμασε «Σταχτοπούτα» της ψυχανάλυσης.

Πριν μπούμε στην καρδιά του θέματος, ας ευχηθούμε για την ιστορία της ψυχανάλυσης τα εξής: την ημέρα όπου το εμπόδιο ανάμεσα στις γλώσσες θα πάψει να υφίσταται, θα μπορούσαμε να ενώσουμε τις διαφορετικές προτάσεις των ψυχαναλυτών που σπανιότατα έχουν ενδιαφερθεί για την ιστορία του πεδίου τους και να βγούμε έτσι από την άγνοια. Αυτή η αδιαφορία –η λέξη δεν είναι αρκετά δυνατή– λειτουργεί υπό τον κίνδυνο του καταναγκασμού της επανάλη-

ψης στη μετάδοση της γνώσης που γίνεται στα πανεπιστήμια ή στα ψυχαναλυτικά ινστιτούτα: οι ασαφείς ή ιδεολογικά προσανατολισμένες αναπαραστάσεις λαμβάνουν χώρα ατέρμονα. Αυτή η μετάδοση είναι επομένως ελλιπής, καθότι δεν προχωρά σε διάλογο και αντίλογο και δεν περιορίζεται στις πύλες κάποιων ιδρυμάτων. Η απουσία διδακτορικών διατριβών από ψυχαναλυτές αλλά και η απουσία επιστημονικού περιοδικού αφιερωμένου στην ιστορία της ψυχανάλυσης δείχνουν τον δρόμο που μένει να διανύσουμε στη Γαλλία, παρά τη σημασία των εργασιών της Élisabeth Roudinesco και του Alain de Mijolla. Το να εξερευνήσουμε την ψυχανάλυση μέσα στην ιστορία της είναι ωστόσο ένας από τους τρόπους να προαγάγουμε τη θεωρία και να της δώσουμε μια δυναμική ενεργητικότητα ώστε να αποφύγουμε τη μόνωσή της.

Το ότι ασχολούμαστε με πάθος με την ιστορία φροντίζοντας για την επαναπλαισίωση των προτάσεων και των υποθέσεων που φέρνει το ανακαλυφθέν υλικό δεν σημαίνει ότι στόχος είναι η διατύπωση μιας αλήθειας, πάντοτε σχετικής και πάντοτε στον πληθυντικό αριθμό. Η ιστορική έρευνα, αυτή η τρίτη ξαδέλφη της ψυχαναλυτικής πρακτικής, ανοίγει σε μια τριπλή διάσταση, κλινική, θεωρητική και βιογραφική. Εξερευνώντας τα απόκρυφα βιογραφικά μυστικά του Freud, ανακαλύπτουμε ξανά το αρχαιολογικό του πάθος σχετικά με τις ανασκαφές αφήνοντας έναν συνειρμικό ιστό που συνδέει αυτές τις τρεις διαστάσεις. Τότε ανοίγεται η προοπτική να διακρίνουμε μια εποχή και τους κώδικές της. Ο Freud ως άνδρας της εποχής του και οι σκέψεις του είναι δύο πράγματα που δεν μπορούν να ιδωθούν ξεχωριστά, χωρίς τον κίνδυνο της διχοτόμησης ή του φετιχισμού της σκέψης του. Το να πλησιάσει κανείς τη συγκρουσιακότητα του νεαρού Freud

αναδεικνύει ένα πορτρέτο, μια άλλη εικόνα ενός πολύπλευρου άνδρα, του οποίου η πολυπλοκότητα των αναπαραστάσεων που κινούνται εδώ και έναν αιώνα προσομοιάζει με καλειδοσκόπιο. Χωρίς να υπεραπλουστεύουμε ό,τι λέμε, η ιστορική έρευνα αποδέχεται την επιλογή της πολυπλοκότητας, μειώνοντας την ειδωλολατρική τάση απέναντι στον δημιουργό της ψυχανάλυσης. Κατά τη διάρκεια της ζωής του, άλλωστε, ο Freud δεν είχε συνθέσει πολλά κείμενα με ιστορικό προσανατολισμό, τόσο ως προς την ιστορία του ψυχαναλυτικού κινήματος όσο και ως προς την προσωπική του πορεία, παρά το γεγονός των καμένων του γραμμάτων, για να κάνει πιο δύσκολο το έργο των μελλοντικών του βιογράφων; Και τι να πει κανείς για τα ίχνη που άφησε πίσω; Η επιθυμία του να παραμείνει διακριτικός στην ιδιωτική του ζωή μοιάζει αντιφατική με ό,τι ανακαλύψαμε κατά τη διάρκεια της συγγραφής αυτού του βιβλίου, καθώς τα κείμενά του βρίθουν στοιχείων που αντανακλούν την ίδια τη ζωή του και τις αναμνήσεις της παιδικής και της εφηβικής του ηλικίας. Απέναντι σε αυτά τα πρώτα στοιχεία, η θεωρία δεν είναι πια ένα έργο που αυτο-γεννάται αλλά που εν μέρει τουλάχιστον δημιουργείται από τη βιογραφία, και αυτή η διαφορά έχει σημασία.

Ταξιδεύοντας στη χώρα του Freud

Ποιοι οι κίνδυνοι ενός τέτοιου ταξιδιού; Ο Freud δεν είναι εκεί για να αμυνθεί; Φυσικά και δεν πρέπει να σκεφθούμε αυτή την έρευνα με όρους παιχνιδιού επίθεσης-άμυνας, αλλά να αναγνωρίσουμε το χρέος που έχουμε απέναντι στον Freud, πράγμα το οποίο συνηχεί με μια φαντασίωση δυνητικά παραβατική που κινητοποιήθηκε από την απόπειρα να